



Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Katowicach
Delegatura w Częstochowie, ul. Mirowska 8, 42-217 Częstochowa
tel. (34) 365 16 38; e-mail: delegaturaczwa@katowice.wkz.gov.pl
www.wkz.katowice.pl

Wysłano dnia 17.09.24
nr podpis

Częstochowa, dnia 17, .09.2024 r.

C-NR.5140.14.2024.AG
za zwrotnym potwierdzeniem odbioru

ZAWIADOMIENIE

o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Działając na podstawie art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2024 roku, poz. 1292) oraz § 15 ust. 1-5, 7 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r., poz. 56)

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków zawiadamia

o włączeniu do wojewódzkiej ewidencji zabytków poniższej karty ewidencyjnej:

Lp	Miejscowość	Adres	Obiekt	Data wykonania	Autor karty
1	Żuraw	ul. Kościelna 7 Działka 406/6	Zespół budowlany – Dom Ludowy i organistówka	14.08.2024	Aleksandra Gajda

Włączenie ww. karty do wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego nastąpiło po 14 dniach od odebrania zawiadomienia o zamiarze włączenia tej karty (zwrotne potwierdzenie odbioru w dn. 29.08.2024), zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (Dz. U. z 2021 r., poz. 56). Do niniejszego zawiadomienia dołącza się odpowiednio potwierdzoną kopię w/w karty ewidencyjnej zabytku.

Niniejsze zawiadomienie publikuje się w BIP Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach.

Przeprowadzona kwerenda na podstawie publikacji: *Józef Kawecki „Historia wsi Żuraw”, Żuraw 2020* potwierdziła historyczną wartość zespołu budowlanego i pozwoliła na określenie pierwotnej funkcji i czasu powstania zabytku. Na podstawie powyższej publikacji obiekt został zidentyfikowany jako zespół budynków związanych z funkcjonowaniem Parafii p.w. św. Bartłomieja Apostoła w Żurawiu. Wieś Żuraw wzmiankowana w 1220 r. jako własność rycerska. Parafia wymieniona w 1411 i 1433, prawdopodobnie istniała już w XIV w., pierwotny kościół drewniany, późniejszy kościół z XV w., opisany przez Jana Długosza jako murowany z kamienia, przekształcony w 4. ćw. XIX w. (przedłużenie nawy i dobudowa wieży od strony zachodniej zakończone w 1898 r. przez ks. Izydora Kowalskiego). W latach 1902-1916 proboszczem Parafii był ks. Wacław Piotrowski, urodzony w 1868 r. w Kownie na Żmudzi. W tym okresie zostały wybudowane przedmiotowe budynki. Zespół zabudowy posiada tym samym wartość historyczną związaną z historią parafii Żuraw i jej rozwojem na początku XX wieku, tj. w okresie sprawowania probostwa przez ks. Wacława Piotrowskiego (1902-1916).

Zespół budowlany jest położony przy ulicy Kościelnej w Żurawiu, na działce o nr ewid. 406/6 stanowiącej własność parafii zabudowanej między innymi budynkami plebańskimi, po północnej stronie placu wiejskiego wykształconego przed kościołem od strony zachodniej. Przedpole widokowe na obiekt kościoła w granicach dawnego placu kościelnego oraz lokalizacja obiektów w linii historycznej zabudowy dawnego placu zostały uwzględnione do objęcia ochroną w „Studium

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Janów” (Uchwała Nr 505/LXXXIX/23 Rady Gminy Janów z dnia 12 grudnia 2023 r.), poprzez ustalenie strefy ochrony konserwatorskiej historycznych elementów zagospodarowania przestrzennego układu ruralistycznego „Żuraw” (układ ruralistyczny wsi drogowo-placowej z założeniem dworsko-parkowym). W celu ochrony przestrzeni dawnego placu kościelnego w Żurawiu w *Studium* wyszczególniono m.in. historyczną linię zabudowy od strony północnej (utrzymaną poprzez istniejące budynki).

Zespół budowlany usytuowany w przybliżeniu na osi wschód-zachód, równoległe do granicy południowej działki, składa się z dwóch budynków na rzucie prostokąta przylegających do siebie ścianami szczytowymi – od strony wschodniej organistówka, od strony zachodniej dobudowany do niej dom ludowy. Budynki jednokondygnacyjne, przekryte odrębnymi dachami dwuspadowymi, o niejednakowej wysokości kalenicy.

Budynek organistówki został wybudowany za ks. Wacława Piotrowskiego w 1903 roku z kamienia i cegły. Do 1903 roku organista z rodziną mieszkał w drewnianej organistówce krytej gontem, która była zlokalizowana przed plebanią. Nowy budynek miał dwa oddzielne wejścia i pomieszczenia, jedno dla organisty z rodziną, drugie dla kościelnego i jego rodziny (zapewne w późniejszym czasie kościelny zamieszkał w domu drewnianym z budynkami gospodarczymi widocznym na mapach archiwalnych po zachodniej stronie budynku organistówki, obecnie zabudowania te nie istnieją). Pierwotnie organistówka była kryta papą, w późniejszym czasie została pokryta dachówką ceramiczną w kolorze czerwonym.

Budynek murowany, otynkowany, przekryty dachem stromym dwuspadowym z niewielkim naczółkiem od strony wschodniej, pokrycie z dachówki ceramicznej, kominy ponad dachem ceglane, nietynkowane. Elewacja frontowa symetryczna, pierwotnie sześciosiowa, posiada artykulację pionową za pomocą lizen i wystrój architektoniczny w postaci profilowanego gzymsu wieńczącego i profilowanych prostych odcinków gzymsów nad otworami. Otwory drzwiowe usytuowane sąsiadująco w środkowej części, w głębokich wnękach o nadprożu odcinkowym, po stronie zachodniej drzwi z nadświetlem, po stronie wschodniej nadświetle zamurowane. Po wschodniej stronie dwa okna prostokątne, drewniane, podwójne, sześciokwaterowe w płytkich otworach zamkniętych od góry odcinkowo, z profilowanymi parapetami podokiennymi. Po stronie zachodniej elewacja wtórnie przekształcona, posiada jedno okno o współczesnym podziale, dwudzielne w otworze o kształcie zbliżonym do kwadratu, umieszczone bez zachowania osi pierwotnych otworów. Ściana szczytowa boczna gładka, bez wystroju, posiada otwór okienny i drzwiowy w parterze zamknięte odcinkowo i niewielkie okno w poziomie poddasza. W ścianie tylnej (północnej) dwa otwory okienne zamurowane, elewacja gładka, pozbawiona detalu.

Jak wynika z publikacji, na której opierał się autor karty, budynek w przeszłości pełnił różne funkcje: w latach 1942-1946 w budynku organistówki mieścił się sklep spółdzielni „Zgoda” założonej przez ks. Mieczysława Wagnera, proboszcza miejscowej parafii; w 1946 roku sklepy spółdzielni przejęła Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” w Janowie. Sklep spółdzielczy działał w pomieszczeniu organistówki do 1971 roku, następnie funkcjonowała tu salka katechetyczna, w której prowadzone były lekcje religii. Od lat 90-tych XX wieku do 2019 roku w jednym z pomieszczeń działał sklep ogólnospożywczy. W drugim pomieszczeniu do 1988 roku zamieszkiwał wikary parafii, następnie do 2019 roku działał sklep wielobranżowy. W 1956 roku w pomieszczeniu tym Józef i Antoni Konstanciakowie wykonywali ołtarz do kaplicy Matki Bożej, dobudowanej do kościoła w 1954 roku. Obecnie oba pomieszczenia w budynku organistówki są nieużytkowane.

Dom Ludowy p.w. św. Józefa Oblubieńca został dobudowany do istniejącej organistówki za ks. Wacława Piotrowskiego w 1907 roku. Fundamenty pod budynek zostały zalane 14 maja 1906 r. Dom został zbudowany z kamienia wapiennego i cegły, pokryty dachówką cementową, posiadał jedną dużą salę zebrań, z trzema oknami weneckimi od południa.

Budynek murowany, częściowo otynkowany, przekryty dachem stromym dwuspadowym, pokrycie z dachówki ceramicznej od strony frontowej, od strony tylnej z blachy falistej, ponad dachem jeden komin ceglany. Elewacja frontowa otynkowana, czteroosiowa, posiada skromny detal architektoniczny w postaci płaskich profili o wykroju odcinkowym ponad otworami. Pod okapem widoczne odsłonięte drewniane końcówki krokwi. Otwory drzwiowe usytuowane w skrajnych osiach, w głębokich wnękach o nadprożu odcinkowym, otwory okienne usytuowane sąsiadująco w środkowej części – okna prostokątne, o zwiększonych proporcjach, drewniane, trójdzielne, dwunastokwaterowe

w płytkich otworach zamkniętych od góry odcinkowo, z prostymi parapetami podokiennymi. Pozostałe ściany budynku nietynkowane, z widocznym wątkiem kamiennym i fragmentami z cegły m.in. w narożach i obramieniach zamurowanych otworów. W ścianie tylnej (północnej) zamurowany otwór okienny z nadprożem ceglany.

Jak wynika z publikacji, na której opierał się autor karty, w sali domu ludowego odbywały się spotkania bractw działających przy tutejszej parafii, „sprzedawano tu gromnice, wydawano kartki do spowiedzi wielkanocnej, zapisywano na zaduszki”. Sala pełniła także funkcję poczekalni, herbaciarni, wyświetlano tu zdjęcia. W 1914 r. w Domu Ludowym mieszkali niemieccy żołnierze, którzy pilnowali odcinka kolei herbsko-kieleckiej. W 1918 r. ówczesny proboszcz parafii ks. Szczęsny Starkiewicz założył sklep spożywczo-rolniczy, działający pod zarządem parafii – poświęcenie sklepu mieszczącego się w Domu Ludowym miało miejsce 6 stycznia 1918 roku. Po II wojnie światowej odbywały się tu festyny i zabawy ludowe. W późniejszym czasie budynek pełnił różne funkcje: od 1968 r. mieścił pracownię zajęć praktyczno-technicznych Szkoły Podstawowej w Żurawiu, od 1971 r. do połowy lat 80. XX wieku magazyn zboża Gminnej Spółdzielni z Janowa. Obecnie jest nieużytkowany.

W ocenie tut. urzędu zespół budowlany, dla którego wykonano kartę ewidencyjną powstały na początku XX wieku (1903 r., 1907 r.) w swojej niezmienionej formie trwale wpisał się w krajobraz centrum miejscowości. Za włączeniem do wojewódzkiej ewidencji zabytków przemawia ustalone w literaturze pierwotne przeznaczenie budynków (*organistówka, dom ludowy*) i ich związek z historią parafii i wsi Żuraw. Zespół posiada tym samym wartości historyczne, artystyczne i naukowe wynikające z czasu powstania, pełnionych funkcji oraz ze względu na zastosowanie lokalnie występującego budulca jakim jest kamień wapienny wykorzystywany wówczas przy wznoszeniu bardziej znaczących obiektów na tym terenie, podczas gdy w budownictwie wiejskim na początku XX wieku dominowała zabudowa drewniana. Za włączeniem zespołu budynków do ewidencji przemawia równocześnie jego położenie na terenie układu ruralistycznego wsi drogowo-placowej Żuraw tj. po północnej stronie placu wiejskiego wykształconego przed kościołem. Lokalizacja budynków jest czytelna na mapach archiwalnych – West. Osteuropa 1:25 000 - Niemieckie mapy zaboru rosyjskiego, I WŚ /1914 - 1919/; Mapa Szczegółowa Polski 1:25 000 /1929 - 1939/ (źródło: <http://igrek.amzp.pl/>).

W dniu 05.09.2024 r., w związku z zawiadomieniem tut. urzędu zn. C-NR.5140.14.2024.AG z dnia 20.08.2024 r. o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków zespołu budowlanego – Dom Ludowy i organistówka, zlokalizowanego w miejscowości Żuraw przy ul. Kościelnej 7, na działce nr ewid. 406/6, do tut. organu wpłynęło pismo Wójta Gminy Janów zn. OŚ.4123.1.2024 wyrażające negatywną opinię do powyższego i wnoszące o przeprowadzenie ponownej analizy w zakresie zasadności włączenia karty ewidencyjnej. Należy przy tym podkreślić, że zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej w/w zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków Wójt Gminy Janów otrzymał wyłącznie „do wiadomości” jako organ prowadzący gminną ewidencję zabytków (Zgodnie z art. 22 ust. 4 uoz *Wójt/burmistrz/prezydent miasta prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Zgodnie z art. 22 ust. 5 uoz W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: pkt 2 inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.*) Ponadto w piśmie z dn. 05.09.2024 r. Wójt Gminy Janów błędnie porusza kwestie związane z dokonaniem wpisu zabytku do odpowiedniej księgi rejestru zabytków, wydaniem ostatecznej decyzji o wpisie rejestru zabytków oraz skutkach prawnych związanych z tym wpisem. W odniesieniu do zespołu budowlanego zlokalizowanego w miejscowości Żuraw przy ul. Kościelnej 7, na działce nr ewid. 406/6, nie zostało wszczęte postępowanie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

Natomiast zgodnie z § 15 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r., poz. 56) **O włączeniu karty ewidencyjnej zabytku nieruchomego do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie także właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta), w celu ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków albo włączenia nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków.**

Należy wyjaśnić, że zgodnie z art. 21 ustawy z 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292) ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Jednym z rodzajów ewidencji zabytków jest wojewódzka ewidencja zabytków, którą prowadzi wojewódzki konserwator zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa (art. 22 ust. 2 ustawy). Sposób prowadzenia wojewódzkich ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 56). Zgodnie z § 14 ust. 1 wojewódzki konserwator zabytków włącza kartę ewidencyjną zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków po sprawdzeniu, czy dane zawarte w karcie ewidencyjnej zabytku są wyczerpujące i zgodne ze stanem faktycznym, a także czy dokumentacja fotograficzna zabytku umożliwia jego identyfikację. **W ocenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach karta ewidencyjna omawianego zespołu budowlanego – Dom Ludowy i organistówka, wykonana w dn. 14.08.2024 r., posiada dane wyczerpujące i zgodne ze stanem faktycznym, a dokumentacja fotograficzna zabytku umożliwia jego identyfikację.**

Ponadto włączenie karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków jest czynnością materialno-techniczną, która nie jest objęta postępowaniem administracyjnym w rozumieniu ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 572), ani nie jest decyzją wydawaną w toku postępowania administracyjnego. Czynność włączenia karty obiektu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, w odróżnieniu od wpisania zabytku do rejestru zabytków, nie ma jurysdykcyjnego charakteru. Organ nie prowadzi w tej sprawie żadnego postępowania, w którym właściciel lub posiadacz zabytku mógłby przedstawiać przeciwne twierdzenia (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dn. 29 listopada 2018 r., sygn. II OSK 2225/18). Opracowanie dla obiektu zabytkowego karty ewidencyjnej i dołączenie jej do prowadzonego zbioru, czyli włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków, ma charakter czynności materialno-technicznej, a nie jest aktem administracyjnym przybierającym postać decyzji, postanowienia bądź zarządzenia. W wyroku z dnia 26 października 2016 r., sygn. akt II OSK 96/15, Naczelny Sąd Administracyjny potwierdził prezentowane w orzecznictwie sądów administracyjnych stanowisko, że organ prowadzący ewidencję zabytków nie jest zobowiązany do przeprowadzenia jurysdykcyjnego postępowania administracyjnego w przedmiocie włączenia karty danego obiektu do ewidencji i w związku z tym nie wydaje żadnej decyzji administracyjnej. Działanie organu stanowi czynność (o charakterze materialno-technicznym) z zakresu administracji publicznej dotycząca uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa.

W ocenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach ze sporządzonej dla omawianego zabytku karty ewidencyjnej (karta wyszczególniona w tabeli powyżej, wykonana w dn. 14.08.2024 r.) oraz z treści niniejszego zawiadomienia dostatecznie wynika, z jakich powodów merytorycznych właściwy organ tj. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach obejmuje zespół budowlany kartą, jako zabytek spełniający wymogi ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W treści zawiadomienia wskazano źródła danych, na których oparł się autor karty (choć nie ma takiego obowiązku, który wynikałby z przepisów ustawy lub rozporządzeń).

Jednocześnie wskazać należy, że wojewódzki konserwator zabytków, jako wyspecjalizowany w zakresie ochrony zabytków i opiece nad nimi organ, dysponujący odpowiednią kadrą urzędniczą, jest ustawowo uprawniony w ramach własnego urzędu do dokonania oceny wartości zabytkowego obiektu. Wojewódzki konserwator zabytków jest organem kompetentnym do oceny zabytkowego charakteru obiektu. Ponadto stan techniczny obiektu lub zespołu nie jest kryterium uznania bądź nieuznania go za zabytek, tak więc stwierdzenie, iż obiekt lub zespół jest od wielu lat niszczący, wyłączony z użytkowania i w złym stanie technicznym, czy wizualnym, nie stoi na przeszkodzie w uznaniu go za zabytek. W rozumieniu obowiązującej ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 roku, poz. 840) zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma będąca dziełem człowieka i stanowiąca świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, której zachowanie leży w interesie społecznym. Zgodnie z art. 3 pkt 13) w/w ustawy historyczny zespół budowlany stanowi powiązaną

przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Zabytki powinny zatem posiadać wartość historyczną, artystyczną lub naukową. **Stwierdzenie, czy obiekt stanowi świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, oraz czy jej zachowanie leży w interesie społecznym, a także czy posiada wartość historyczną, artystyczną lub naukową, przysługuje z mocy ustawy wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.**

Podsumowując powyższe, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach informuje, że w jego ocenie przedmiotowy zespół budowlany, na który składają organistówka i dom ludowy w Żurawiu przy ul. Kościelnej 7 posiada wartość historyczną, artystyczną i naukową oraz stanowi świadectwo minionej epoki, a więc spełnia definicję zabytku. Tym samym Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach uznaje za zasadne włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomości województwa śląskiego karty ewidencyjnej wykonanej w dniu 14.08.2024 r.

Pouczenie:

Jeżeli obiekt nie figuruje w gminnej ewidencji zabytków, konieczne jest założenie karty adresowej i włączenie go do tej ewidencji przez właściwego miejscowo wójta/burmistrza/prezydenta miasta, zgodnie z art. 22 ust. 5 pkt 2) ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2024 roku, poz. 1292) oraz § 18 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r., poz. 56). **Włączenie do gminnej ewidencji zabytków nieruchomości figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków jest obligatoryjne.**

Załącznik: Kopia karty ewidencyjnej z dn. 14.08.2024 r.

z up. ŚLĄSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO
KONSERWATORA ZABYTEKÓW w Katowicach

mgr inż. arch. Aleksandra Janikowska-Perczak
Kierownik Delegatury w Częstochowie

Otrzymuje:

1. Rzymskokatolicka Parafia p.w. św. Bartłomieja Apostoła w Żurawiu
ul. Kościelna 9, 42-253 Janów
2. Wójt Gminy Janów (jako organ prowadzący Gminną Ewidencję Zabytków)
ul. Częstochowska 1, 42-253 Janów
3. a/a

Do wiadomości:

RPW/
AG

